

Справа «Намат Алієв проти Азербайджану» (“*Namat Aliyev v. Azerbaijan*”)

Ключовий висновок: відмова від розгляду та неналежний розгляд виборчих скарг виборчими комісіями та національними судами призвели до невиконання державою свого обов’язку забезпечити проведення вільних та чесних виборів.

У рішенні, ухваленому 8 квітня 2010 року у справі «Намат Алієв проти Азербайджану», Суд постановив, що

- було порушено ст. 3 Першого протоколу до Конвенції (право на вільні вибори).

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявнику 7 500 євро як відшкодування моральної шкоди та 1 600 євро на відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Заявник, Намат Фаїз огли Алієв, є громадянином Азербайджану, народився в 1966 році, проживає у м. Баку. Під час парламентських виборів 6 листопада 2005 року він був зареєстрований в одномандатному окрузі № 93 м. Барда як кандидат у депутати від опозиційного блоку «Азадлік». Відповідно до протоколу Окружної виборчої комісії (далі – ОВК) стосовно результатів голосування у згаданому виборчому окрузі найбільшу кількість голосів виборців отримав один із опонентів заявника – З. О., член партії «Батьківщина». Згідно цього протоколу ОВК, за З. О. проголосувало 41,25 % виборців, за п. Алієва – 14,19 %, а за третього кандидата – 12,92 % виборців.

7 та 8 листопада 2005 року заявник подав скарги до ОВК та до Центральної виборчої комісії (далі – ЦВК) стосовно виявлених у день голосування порушень. Він заявляв про: втручання представників місцевої влади у виборчий процес, незаконний вплив на волевиявлення виборців, кілька випадків процедурних порушень законодавства, залякування спостерігачів, неточності у списках виборців та очевидні фальсифікації у виборчих протоколах, які вказують на те, що, можливо, не були враховані тисячі невикористаних бланків бюлетенів. На підтримку своїх скарг заявник подав до ЦВК оригінали 30 актів, складених спостерігачами на виборах, аудіо-записи та інші докази, в яких зафіксовані окремі випадки порушень виборчого законодавства.

23 листопада 2005 року ОВК без розгляду відхилила скаргу заявника як безпідставну. Цього ж дня ЦВК склала протокол про остаточні результати виборів у країні.

24 листопада 2005 року заявник звернувся до Апеляційного суду із заявою про визнання недійсним протоколу ЦВК про результати виборів у тій частині, яка стосувалася результатів виборів у його виборчому окрузі. Він стверджував, що через порушення, котрі там мали місце у день виборів, неможливо встановити реальне волевиявлення виборців. Апеляційний суд відхилив цю його заяву як безпідставну. Суд не визнав фотокопії актів спостерігачів як допустимий доказ, зазначаючи, що відповідно до

національного закону лише оригінали або нотаріально засвідчені копії цих актів можуть подаватися як докази.

30 листопада 2005 року заявник, уточнивши свої скарги, подав апеляцію у Верховний суд Азербайджану. Він, зокрема, зазначив, що 7 листопада 2005 року оригінали задокументованих доказів були подані до ЦВК. Верховний суд відхилив його апеляції з тих самих підстав, що й Апеляційний суд. Що ж до оригіналів поданих до ЦВК задокументованих доказів, Верховний суд зазначив, що заявнику не вдалося представити жодного підтвердження того, що він взагалі звертався зі скаргою до ЦВК.

Цього ж дня, 1 грудня 2005 року, Конституційний Суд визнав дійсними результати виборів у більшості виборчих округів держави, в тому числі й у виборчому окрузі № 93 м. Барда.

У лютому 2006 року Бюро демократичних інституцій та прав людини ОБСЄ (далі – БДІПЛ ОБСЄ) опублікувало звіт спостереження за ходом парламентських виборів, в якому йшлося про численні випадки фальсифікації, котрі можуть ставити під сумнів їх чесність.

Зміст рішення Суду

Посилаючись на ст. 3 Першого протоколу до Конвенції, заявник стверджував, що у виборчому окрузі, в якому він був кандидатом на парламентських виборах, мали місце кілька серйозних випадків невиконання та порушення виборчого законодавства, котрі унеможливили визначення реального волевиявлення виборців, що й призвело до порушення його пасивного виборчого права, тобто права бути обраним шляхом вільних виборів. Він також заявив, що державні органи влади, у тому числі виборчі комісії та суди, не виконали свого обов'язку з розгляду його скарг та заяв про ці порушення.

Суд зазначив, що предметом розглядуваної справи не було право заявника на перемогу на парламентських виборах у відповідному виборчому окрузі, а його право бути обраним за посередництвом вільних виборів. Відповідно до ст. 3 Першого протоколу до Конвенції заявник має право брати участь у виборах на чесних та демократичних умовах, незалежно від того, хто в кінцевому результаті переміг чи отримав поразку.

Суд визнав важливість скарг заявника, поданих до державних органів влади. Заявлені порушення, якщо прийняти їх за такі, що дійсно мали місце, могли поставити під загрозу демократичний характер виборів. Заявник надав належний доказовий матеріал, що в основному складався з підписаних офіційними спостерігачами свідчень, в яких містився детальний звіт про події у виборчому окрузі. Скарги заявника також були опосередковано підтверджені звітом місії офіційних спостерігачів від БДІПЛ ОБСЄ про результати виборів 6 листопада 2005 року.

Суд зазначив, що стосовно розгляду скарг про порушення виборчого законодавства місцевими судами дослідження Суду повинно зводитись до з'ясування питання, чи мали місце зловживання під час розгляду ними справ та прийняття рішень. Національне законодавство Азербайджану передбачає, що індивідуальні виборчі скарги розглядаються виборчими комісіями різних

рівнів, апеляції на рішення яких можуть бути податі прямо до Апеляційного Суду і далі до Верховного Суду. Заявник пройшов усі ці інстанції.

Суд зазначив, що ОВК висловили свої заперечення, посилаючись на письмові свідчення, отримані від голів та членів відповідних виборчих комісій. Оскільки звинувачення заявника створювали потенційну загрозу притягнення цих посадовців до відповідальності, не було нічого дивного у тому, що кожен із них однозначно заперечив наявність будь-яких порушень закону. Як пізніше виявилось, рішення ОВК про відхилення скарги заявника ґрунтувалося виключно на заявах членів виборчих комісій, без жодного пояснення того, чому ці заяви були визнані більш підставними, ніж детальні докази, представлені заявником. Більше того, ОВК ухвалила рішення про визнання скарг заявника «безпідставними». Крім того, ці скарги так і не були розглянуті по суті та не було вжито дієвих заходів для з'ясування їх важливості.

Щодо скарги, внесеної безпосередньо до ЦВК, Суд зазначив, що заявник подав письмовий доказ того, що 8 листопада 2005 року вона туди надійшла. Є очевидним, що ЦВК проігнорувала її. Суд ще раз звернув увагу на звіт БДПЛ ОБСЄ, в якому зазначалося, що переважна більшість скарг, поданих до ЦВК, без розгляду передавались ОВК, а ті, що надійшли у день виборів та протягом наступних днів, взагалі були залишені поза увагою.

Також не були належним чином розглянуті апеляції, подані заявником в Апеляційний та Верховний суди. Зокрема, ці органи вказували на суто формальні підстави відмови у розгляді скарг по суті. Суд, посилаючись на Кодекс належної практики у виборчих справах Європейської комісії за демократію через право (Венеціанська комісія), який заперечував надмірний формалізм у розгляді виборчих скарг, вирішив, що такий суворий та надмірно формальний підхід суперечить положенням Конвенції. Предметом цих судових розглядів були не лише заявлені порушення особистих прав заявника, а й, на більш загальному рівні, виконання державою свого обов'язку стосовно забезпечення проведення вільних та чесних виборів. Тому національні суди повинні були вжити необхідні заходи для дослідження заявлених порушень, а не висувати до заявника безпідставні та надмірно строгі процесуальні вимоги. Більше того, порушення, що про них стверджував заявник, стосувались очевидних неточностей у кількох виборчих протоколах, які вказували на масштабні фальсифікації з виборчими бюлетенями. Національні суди повинні були витребувати ці протоколи у виборчих комісій для проведення незалежного дослідження, проте цього не було зроблено.

Враховуючи наведене вище, Суд вирішив, що дії й відповідні рішення виборчих комісій та національних судів продемонстрували відсутність справжнього наміру захистити право заявника бути кандидатом (балотуватися) на виборах. Отож, мало місце порушення ст. 3 Першого протоколу до Конвенції.